

דף שבועי

בס"ד

פרשת האזינו, תשפ"ג, מספר 1538

מהם רביבים?

רענן אייכלר

דרום⁶ והן כרוח מזרח.⁷ פירושים אחרים הם גשם סתם,⁸ טיפות גשם,⁹ טיפות,¹⁰ "טל כבד כגשם",¹¹ "ממטר פתאומי"¹² ו"עננים לבנים הנראים ככבשות".¹³ הגזירה האינטואיטיבית ביותר של המילה היא מהשורש רב"ב I הרווח בעברית מקראית, שמשמעו הבסיסי הוא "גדול, מרובה". גזירה זו נחשבה כראיה לפירושי המילה כגשם כבד¹⁴ ו"טל כבד כגשם"¹⁵ (כי הם

בתחילת פרשת האזינו מופיעה המילה "רביבים":

יֵעָרַף כַּמָּטֵר לְקַחֵי
תִּזְלַל כְּטַל אֶמְרָתִי
כְּשִׁעָרִים עָלֵי דָשָׁא

וְכַרְבִּיבִים עָלֵי עֵשֶׂב. (דב' לב:ב)

מילה זו מופיעה רק עוד חמש פעמים בתנ"ך, תמיד בתקבולות, שבהן יש צורך מיוחד במילים נרדפות (מי' הו'; יר' גג; יד:כב; תה' סה:יא; עב:ו).¹

ההקשרים שבהם המילה מופיעה מעידים בבירור שהיא שייכת לתחום הגשם והטל ושהיא מציינת משהו נחשק. אך מעבר לכך אין הסכמה על משמעותה. במהלך הדורות פירשו אותה הן כגשם כבד² והן כגשם קל,³ הן כגשם בסתיו⁴ והן כגשם באביב,⁵ הן כרוח

תרגום יונתן על מי' ה:ו ותרגום תהלים על תה' עב:ו: "רסיסי מלקושא" או כיוצא בזה.
6 ר' סימאי בספרי דברים על דב' לב:ב, ר' יהודה בבבלי בבא בתרא כה, א ולקח טוב על דב' לב:ב: "רוח דרומית".
7 ר' יוסף בכור שור וחזקוני על דב' לב:ב: "רוח מזרחית".
8 תרגום השבעים על דב' לב:ב ותיאודוטיון (מעבד קדום של תרגום השבעים) על מי' ה:ו: *υφελός* (מילה נדירה "לגשם"); הוולגטה על יר' יד:כב: *imbres* (גשמים); הוולגטה על תה' סה 11: *pluviis* (כנ"ל).
9 הוולגטה על יר' גג: *stillae pluviarum* (טיפות גשם); רש"י על דב' לב:ב: "טיפי מטר"; ר' יוסף קרא על יר' גג: "טיפת מטר".

10 תרגום השבעים על תה' סה:יא, עב:ו: *σταγόνες* (טיפות); הוולגטה על דב' לב:ב, מי' ה:ו ותה' עב:ו: *stillae* (כנ"ל); הפשיטתא בכל היקרויות המילה: "רסיסא"; ר' יונה אבן ג'נאח, ספר השרשים: "הרסיסים".
Ludwig Koehler and Walter Baumgartner (eds.), 11
Lexicon in Veteris Testamenti libros (2d ed; Leiden, 1958), 870

Hans-Jurgen Zobel, "māṭār", in G. Johannes 12
Botterweck and Helmer Ringgren (eds.),
Theological Dictionary of the Old Testament
(trans. John T. Willis et al.; 16 vols.; Grand Rapids: Eerdmans, 2006–1974), 8:265–250 at 253.

13 מילון בן-יהודה, ערך "רביב"; נפתלי ה' טור-סיני, פשוטו של מקרא, כרך א (ירושלים: קרית ספר, 1962), 220. פירוש זה מקשר את "רביבים" למילים "רביב" בעברית משנאית (ספרי דברים על דב' לב:ב) ו"רביבה" בערבית ובסורית, שפירושו "כבש(ה)".

14 ראב"ע על דב' לב:ב, רד"ק, ספר השרשים; רבנו בחיי בן אשר על דב' לב:ב (הגוזר את המילה המקבילה שם, "שעירים", מהשורש צע"ר ורואה את שתי המילים כהפכים).

15 Koehler – Baumgartner, שם (הערה 11).

* פרופ' רענן אייכלר, המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן.

** דבר תורה זה הוא עיבוד של מאמרי, Raanan Eichler, "Dripping with Kindness: The Meaning of rebibîm", *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 132/3 (2020): 457–449.

1 יתכן שצורות יחיד של המילה הופיעו בהתחלה גם במקומות אחרים. בעמ' ז:ד, יש שהציעו לתקן את "לָרֵב בָּאֵשׁ" שבנוסח המסורה ל"לרב[ב] אש". ובא"ל לו:כח, יש שקוראים את "רב" שבנוסח המסורה כ"רב" ומניחים שזוהי צורה משנית של "רביבים" שאינה מתועדת במקום אחר. ראו David J. A. Clines, *The Dictionary of Classical Hebrew* (8 vols.; Sheffield: Sheffield Academic Press, 2016–1993), 612, 614, 403–402, 7:389, (ערכים "רב" V, "רביבים", והפניות שם).

2 ראב"ע על דב' לב:ב; רד"ק, ספר השרשים: "המטר החזק"; ר' בחיי בן אשר על דב' לב:ב: "המטר הגדול"; ר' יוסף אבן כספי על דב' לב:ב: "המטר הגס".

3 עקילס (מעבד קדום של תרגום השבעים) על דב' לב:ב, יר' גג; יד:כב ומי' ה:ו וסומכוס (מעבד קדום אחר של

תרגום השבעים) על יר' גג: *ψεκάδες* (טפטוף קל); ר' שלמה אבן פרחון, מחברת הערוך: "גשם דק"; רלב"ג על דב' לב:ב: "המטר הדק". והשוו לרבנו גרשום של בבלי בבא בתרא כה, א: "כרביבים הללו היורדים בנחת".

4 רד"ק על יר' גג: "הוא המטר והוא היורד במרחשון".
5 תרגום אונקלוס, תרגום נאופיטי, תרגום הקטעים פ', תרגום הקטעים ו' והתרגום המיוחס ליונתן על דב' לב:ב,

"רַב־שָׁ" (המרכיב "שָׁ" הוא סיומת) היא "בעדינות, בְּרָפוּת".²³ תואר הפועל "רַב־שָׁ" (המרכיב "שָׁ" הוא סיומת) היא "בעדינות". ושם התואר "רַב־שָׁ" היא "עדין, רך".²⁴

חשובה במיוחד לענייננו העובדה שהמילה האחרונה, "רַב־שָׁ", מתייחסת בשני מקרים מתועדים לסוג של גשם. ברשימת סימנים מפורסמת להגדת עתידות הנקראת "שֶׁמֶ אֶל", הביטוי "זֶן אֶזְנָן", כלומר "גשם ירד", מופיע בגירסה אחרת בניסוח "רַב־שָׁ אֶזְנָן", שאותו מתרגמים ("גשם") קל ירד".²⁵ ובחיבור קדום מופיע הביטוי "שָׁמוֹם רַב־שָׁ אֶזְנָן", שאותו מתרגמים "תהיה ירידת גשמים רכה".²⁶

יש כמובן מגבלות מהותיות ביכולת שלנו לשחזר את משמעותן של מילים מקראיות ממילים בשפות אחרות. אבל זהו מקרה שבו נמצאה מילה דומה בשפה אחרת שהיא זהה במשמעותה לפירוש מסוים למילת היעד שכבר הוצע ושממאז בדיוק להקשרים שלה. נראה אם כן שהראיות מהשפה האכדית מספיקות כדי לקבוע ש"גשם קל, טפטוף" הוא הפירוש המסתבר ביותר ל"רַב־שָׁ" בעברית מקראית וגם ל"רַב־שָׁ באוגריתית. אם כך, שורש המילה "רַב־שָׁ" אינו רב"ב I ("גדול, מרובה") וגם לא רב"ב II ("ירה") אלא שורש שלא היה מוכר עד עכשיו בעברית המקראית ושיש לכנותו רב"ב III ("עדין, רך").

מכאן נוצר גם טיעון לטובת פירוש המילה "שָׁעִירָם" בפסוק שפתחנו בו במשמע "גשם שוטף" וגזירתה מהשורש שֶׁ"ר II שמשמעו הבסיסי הוא "סערה".²⁷ בפירוש זה, ארבעת המונחים המקבילים למשקעי מים בפסוק זה – מטר / טל // גשם שוטף / גשם קל – יוצרים תבנית הגיונית של חזק / חלש // חזק / חלש.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

23 CDA, 293; AHw, 2:934. אך ב-CAD ההגדרה מעורפלת יותר.

24 CDA, 293; AHw, 2:934; CAD, R, 15 24

25 CAD, R, 15; CAD, Z, 42 25

26 CAD, Z, 41 26

27 ראו למשל Ludwig Koehler, Walter Baumgartner, and J. J. Stamm, The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament (trans. and ed. M. E. J. Richardson; 4 vols.; Leiden, 1999–1994), 3:1342–1341 (ערך "שָׁעִיר" IV).

גדולים ומרובים), כגשם קל¹⁶ וגשם באביב¹⁷ (כי גשמים אלה לכאורה מגדלים ומרבים את הצמחים), כרוח מזרח (מאותה סיבה)¹⁸ וכגשם סתם (בגלל ריבוי הטיפות שלו).¹⁹ לחלופין, יש שגזרו את המילה מהשורש רב"ב II, שמשמעו הבסיסי הוא "ירה", וראו בגזירה זו ראייה לפירוש המילה במשמע "טיפות גשם" (כי הן כביכול נורות ארצה).²⁰

כשאין לנו מספיק מידע מהתנ"ך עצמו לקבוע את משמעותה של מילה מקראית, אנו בודקים אם יש מילים דומות בשפות הקרובות לעברית. בשפה האוגריתית, שפה הדומה לכנענית שכתביה מתקופת 1200–1400 נמצאו בחוף סוריה בשנת 1929, יש שם עצם "רבב". דוגמה אחת נמצאת בקטע מחיבור אוגריתי בשם "אגדת אקהת": "בל טל בל רבב בל שרע תהמתם בל טבן קל בעל". תרגום הקטע: "בלי טל, בלי רביבים, בלי בעבוע תהומות, בלי מתיקות קול בעל". קטע זה חשוב בחקר התנ"ך מסיבה אחרת: כי על פיו הוצע לתקן את הביטוי הקשה "וְשָׁדֵי תְרוֹמַת" בקינת דוד (שמ"ב א:כא) ל"וְשָׁרַע תְּהוֹמַת", כלומר, "ובעבוע תהומות".²¹ למילה "רבב" באוגריתית יש גם צורה משנית, "רב", המופיעה רק בשמה המלא של האלה הזוטרה טלי, "טלי בת רב". אך, לצערנו, השורה התחתונה היא שגם במקרה של המילה "רבב" באוגריתית, אין דרך לקבוע את המשמעות המדויקת שלה מעבר לכך שהיא שייכת לתחום הגשם והטל ושהיא מציינת משהו נחשק.

שפה אחרת הקרובה לעברית היא השפה האכדית, השפה של אשור ובבל, שאלפים רבים מכתביה נתגלו במאתיים השנים האחרונות. למיטב ידיעתך, הנתונים משפה זו הרלוונטיים לשאלה שלנו מעולם לא נשקלו כראוי. בשפה זו, משמע בסיסי של השורש רב"ב הוא "עֲדִין, מְתוֹן, רַךְ". כך, ההגדרה של הפועל האכדי "רַב־שָׁ" היא "להירגע, להתרכך".²² ההגדרה של תואר הפועל

16 רלב"ג על דב' לב:ב.

17 R. B. Y. Scott, "Meteorological Phenomena and Terminology in the Old Testament", Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft 64/1 (1952): 25–11 at 23.

18 ר' יוסף בכור שור וחזקוני על דב' לב:ב.

19 Wilhelm Gesenius, Thesaurus philologicus criticus linguae hebraeae et chaldaee Veteris Testamenti (3 vols.; Leipzig, 1842–1829), 3:1255.

20 Chicago Assyrian Dictionary (CAD), R, 7–6 20; Concise Dictionary of Akkadian (CDA), 293.

Akkadisches Handwörterbuch (AHw), 2:933.

21 H. L. Ginsberg, "A Ugaritic Parallel to 2 Sam 1:21", JBL 57/2 (1938): 213–209; E. A. Speiser, "An

Analogue to 2 Sam 1:21, 'AQHT 1 45–44", JBL 69/4 (1950): 378–377.

AHw 2:934; CDA 293; CAD, R, 15 22